

«E AÇÒ DEU SABER
TOTA PERSONA»

SERMONS DE VICENT FERRER

EDICIÓ A CURA DE
TOMÀS MARTÍNEZ ROMERO
I JOSEP-ANTONI YSERN LAGARDA

EDITORIAL BARCINO

BARCELONA, 2024

Aquesta edició ha rebut un ajut de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Primera edició: octubre de 2024

© de l'edició, la introducció i les notes,
Tomàs Martínez Romero i Josep-Antoni Ysern Lagarda

Disseny de la coberta: Duró Studio
Imatge de la coberta: Retaule de sant Vicent Ferrer (c. 1517-1520) (detall),
de Miquel del Prado, procedent del convent de Sant Onofre, de Museros
(Museu de Belles Arts de València).

Reservats tots els drets d'aquesta edició:
EDITORIAL BARCINO, S. A.
Carrer dels Almogàvers, 214-218
08018 Barcelona
<https://www.editorialbarcino.cat/>
Edició núm. 908

DL B 16000-2024
ISBN: 978-84-16726-25-7
Edició de taula i revisió de l'original: Maria Toldrà
Correcció de proves: David Guixeras
Compost i imprès per FOTOLETRA, S. A.
Passeig de Sant Joan, 198. Barcelona 08037

Aquest llibre s'inclou dins del projecte d'investigació «Edicions i estudis de clàssics medievals de la Corona d'Aragó», CIAICO/2021/028.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ.....	7
<i>Pòrtic</i>	9
1. <i>La vida de Vicent Ferrer: entre la història i l'hagiografia</i>	13
1.1. Del naixement a la “visió”	13
1.2. Els itineraris de la predicació vicentina	18
1.3. Vicent Ferrer al Compromís de Casp	21
1.4. El Cisma d'Occident i l'anunci de sostracció	26
1.5. La formació d'una imatge de santedat	28
2. <i>Les artes praedicandi i els recursos constructius de la predicació vicentina</i>	34
3. <i>A propòsit dels exempla i les similitudines en els sermons de Vicent Ferrer</i>	51
4. <i>L'art d'interpretar els textos</i>	69
4.1. La interpretació de la paraula	69
4.2. La biblioteca portàtil d'un predicador	80
5. <i>Principals continguts de la predicació vicentina</i>	87
6. <i>El món ja s'acaba</i>	110
7. <i>De la difusió oral a l'escrita</i>	119
7.1. Els reportadors	121
7.2. L'arranjament i la traducció	124
7.3. Els sermonaris	126
8. <i>El sermó com a spectacle?</i>	133
9. <i>Aquesta edició</i>	147

SERMONS DE VICENT FERRER

I. <i>Feria V [post octavam Ascensionis]:</i> «Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit»	153
II. <i>Beate Marie Magdalene:</i> «Ecce mulier que erat peccatrix in civitate»	173
III. <i>Sermo unius confessoris et septem arcium spiritualium:</i> «Venit in me spiritus sapiencie»	195
IV. <i>Feria IIII^a [post dominicam XIII post Trinitatem]:</i> «Conclisit Scriptura omnia sub peccato»	231
V. <i>Dominica XVI post Trinitatem:</i> «Omnes magnificabant Deum»	247
VI. <i>Feria VI [post dominicam XXI]:</i> «Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes»	265
VII. <i>Feria IIII^a [post dominicam I Quadragesimae]:</i> «Assumpsit alios VII spiritus nequiores se»	277
VIII. <i>Prima dominica adventus Domini:</i> «Benedictus qui venit in nomine Domini»	289
IX. <i>Lo dimecres:</i> «Cum ieiunas, unge caput tuum et faciem tuam lava»	307
X. <i>[Feria VI post tertia dominica...]:</i> «Domine, video quia propheta es tu»	321
NOTES COMPLEMENTÀRIES	337
BIBLIOGRAFIA	357
1. <i>Abreviatures</i>	357
2. <i>Edicions de sermonaris vicentins</i>	358
3. <i>Estudis i altres textos</i>	359
GLOSSARI	373

INTRODUCCIÓ

1. LA VIDA DE VICENT FERRER: ENTRE LA HISTÒRIA I L'HAGIOGRAFIA

1.1. *Del naixement a la “visió”*

Les hagiografies antigues fixen en 1350 l'any de naixement, a València, de Vicent Ferrer, tenint en compte la cronologia de la seva etapa formativa, l'entrada en religió i l'ascens al priorat del convent dominicà de la seva ciutat nadiua. Tot i que no hi ha, ara com ara, documentació que ho avaluï amb precisió, probablement caldria situar l'esdeveniment al voltant d'aquells anys. La naixença del fill d'un notari d'origen gironí no devia ser, en aquells temps, tan impactant com per a deixar-ne memòria escrita (Riera 2013: 405-406). Podria semblar una qüestió intranscendent, reservada a historiadors d'ofici o a erudits, però la data és molt significativa per diverses raons, sobretot perquè coincideix amb els darrers episodis de la Gran Pesta, en una Europa delmada per la mort de milers de ciutadans. Per bé que sigui habitual en el quefer dels predicadors, la referència insistent a allò que havia de formar part dels coneixements bàsics d'un cristià va adquirir, aleshores, més sentit encara per la necessitat de reforçar la instrucció en temps de calamitats i en llocs on, potser, no havia passat mai cap orador sagrat.

Vicent Ferrer tenia fama de bon orador ja abans de dedicar-se completament a la predicació. De fet, el 1386, mentre

exercia càrrecs de responsabilitat religiosa a la seva ciutat, el frare prometia a l'infant Martí, el futur Martí l'Humà, un volum amb els «meus sermons», un regal en atenció a «tanta mercè [que] feu al nostre monestir».² La categoria del present era proporcional a la jerarquia del destinatari: el mestre no havia «comunicat» abans les prèdiques, no les havia escrites en format de sermonari. Hem de pensar que el seu horitzó de predicació se circumscrivia, en aquella etapa, sobretot a la ciutat de València i els voltants, amb ocasionals anades a altres indrets.

Hi ha, però, un punt d'inflexió en la biografia del dominic, un moment exacte en què, estant a Avinyó, decidí canviar de vida i dedicar-la en cor i ànima a anunciar, com a enviat de Déu, la imminència de la fi del món i, per tant, la necessitat de preparar-s'hi convenientment. Ell mateix ens l'explica, en la coneguda epístola al papa Benet XIII *De tempore Antichristi et fine mundi* (Alcanyís, 27 de juliol de 1412), fingint que li havia succeït a una tercera persona, a un «religiosus», al qual, en el context d'una perillosa malaltia, se li havien aparegut els frares fundadors Francesc i Domènec, tots dos pregant als peus de Crist, fins que, a la fi, aquest, acompanyat d'ambdós sants, s'acostà al religiós malalt, li acarona la galta i li donà entenent que anés pel món predicant apostòlicament, seguint la petja dels esmentats sants mendicants (Ferrer 2006: 559):

Cum [iam] predictus religiosus graviter infirmaretur et oraret affectuose Dominum pro sua sanatione [...] tandem sibi in oratione eadem, quasi dormienti, apparuerunt predicti duo [...] Dominicus et Franciscus ante pedes Christi exorantes [...] post magnam depre-

2. Reprodueix la lletra Antist, un dels primers hagiògrafs del sant (Garganta & Forcada 1956: 153). Hi fan referència Ysern (2015: 33-34) i Gimeno (2019: 138).

cationem, Christus cum eis descendens hinc inde eisdem sanctis collateraliter associatus, venit ad ipsum religiosum in suo lecto iacentem infirmum, et manu sua sanctissima maxillam eius tangens quasi demulcendo, manifeste innuebat mentaliter eidem religioso infirmo, quod ipse iret per mundum apostolice predicando quemadmodum predicti sancti fecerant, et sic eius predicationem ante adventum Antichristi ad conversionem et correctionem hominum misericorditer expectaret.

La interpretació que s'havia de fer d'aquesta visió era evident: calia deixar-ho tot per a consagrar-se a la predicació.³ Aquests tipus de “senyals” no són excepcionals en personatges destacats de l'Europa medieval, senyals acrescuts i adobats convenientment després en les hagiografies, cròniques i processos. Es tractava de detalls que definien el perfil d'una persona santa, segons uns arquetips més o menys paradigmàtics, preestablerts. Els fenòmens una mica extraordinaris podien explicar-se seguint un guió, uns models de santedat que mostren el camí que calia seguir per a dotar el personatge d'aquesta aurèola. El procés de canonització de Vicent Ferrer és ple d'aquestes petites joies, fenòmens que els testimonis consideren miraculosos perquè així apareixen en altres vides de sants (Martínez Romero 2019b).

Més dades sobre el començament de la predicació itinerant del futur sant ens arriben directament a través dels seus ser-

3. No cal desestimar altres elements més terrenals que, sens dubte, pogueren precipitar la sortida d'Avinyó, com ara les maniobres desestabilitzadores del cardenal Giffoni. En efecte, aquest va culpar Benet XIII de defensar Vicent Ferrer, que havia estat acusat per l'inquisidor Nicolau Eimeric d'heretgia, en haver argumentat a favor de la tesi que sostenia que Judes havia estat perdonat per Jesucrist. Al darrere hi havia, lògicament, una ofensiva per fer caure Martines de Luna del setial papal (Hodel 2021: 304-305).

mons, com ara la data de partida d'Avinyó, mesos després de la visió que acabem de referir. Era el 22 de novembre de 1399 (Chabás 1995: 293):

En santa mare Església, hui se fa ofici d'una gloriosa verge màrtir, madona santa Cecília, e d'aquella vull preïcar, no per raó general tan solament, en quant és verge e màrtir, mas encara per raó especial, que per tal dia com hui jo comencí a preïcar per lo món e publiquí ma legació *a latere Christi*.

Què havia succeït entre el naixement i aquest moment en què Vicent Ferrer abandona la ciutat papal per a dedicar-se durant els vint anys següents a portar el missatge evangèlic a pobles i ciutats, des de Múrcia a Bretanya, des de Zamora a la Llombardia, passant per Lió, Ginebra, Friburg, Toledo o Salamanca? Repassem breument els fets més importants que li ocorren en aquest període, entre aproximadament 1350 i 1399.⁴

Després de fer vots al convent dominicà de València el febrer de 1368, és enviat a l'*studium* de l'orde a Barcelona i a Lleida. Probablement, ja comptava amb una certa formació bàsica abans d'entrar en religió, la qual cosa explica la celeritat amb què començà l'etapa de formació fora de la seva ciutat, sols uns mesos després d'ingressar-hi. Durant els anys 1370-1371 exerceix de

4. Cal anar amb compte a l'hora de triar les informacions sobre la vida de Vicent Ferrer, per tal de no barrejar allò que és objectivament cert amb allò que forma part de la tradició popular o de les creences que s'han anat acumulant al llarg del temps, sense fonament documental. En aquests darrers anys han aparegut diversos treballs parcialment o totalment centrats en la biografia del nostre personatge i que s'han beneficiat de les darreres aportacions sobre el tema, entre altres: Ysern (2010: 267-276), Martínez Romero (2021a: 13-31) i, sobretot, Daileader (2016). Amb les noves contribucions van quedant superats alguns biaixos de la clàssica biografia de Garganta & Forcada (1956). Mira (2002) ofereix unes excel·lents pàgines, amb un enfocament volgudament divulgatiu.

lector de lògica a l'*studium sollemne* de Lleida. Allà va escriure, en llatí, el *De suppositionibus* i el *De unitate universalis*, pàgines molt relacionades amb la tasca docent del frare (Batalla & De la Cruz 2019). Després d'ampliar estudis, retorna a València i esdevé prior del convent de predicadors el 1378. Entre 1382 i 1385 ocupa el càrrec de confessor de la duquessa de Girona, Violant de Bar, esposa del futur rei Joan I (Riera 2013: 407), i entre 1385 i 1390, el de lector de sacra teologia a la Seu de València, la vacant del qual va ser ocupada per un altre dominicà, fra Antoni Canals, conegut traductor de Valeri Màxim i de Sèneca.

És important remarcar la sòlida formació rebuda, sovint eclipsada per la seva imatge de predicador “popular”, adjectiu que fa pensar en un frare amb pocs interessos intel·lectuals. Ho palesen les diverses obres no homilètiques escrites en diferents moments de la seva trajectòria vital, des d'aquelles més espirituals, com el *Tractatus de vita spirituali*, fins al més conjuntural *Tractatus de moderno Ecclesiae schismate*, sense oblidar les pàgines sobre lògica tot just citades.⁵ De fet, malgrat que en els sermons de vegades no es reflecteixi amb total evidència la seva formació intel·lectual, mestre Vicent no s'està d'exposar-hi, quan cal, el seu criteri sobre aspectes teòrics fonamentals.⁶ Comptat i debatut, l'explicació de la doctrina de manera clara i assequible esdevenia una condició necessària perquè el missatge evangèlic produís efecte. Certament, una

5. Es poden trobar aquests títols en Garganta & Forcada (1956: 403-541) o Ferrer (1998, 2008, 2010, 2021b).

6. Com, per exemple, si és possible saber quan serà la fi dels temps, o si el descens de Jesús als inferns significà l'alliberament del purgatori de tots els penitents o sols d'aquells que ja havien complit el càstig. Es tracta de dos temes en què Ferrer es distancia explícitament de la doctrina tomista. En contra de l'opinió de l'Aquinat, pensa que sí que és possible conèixer la fi dels temps i també creu que Jesús alliberà totes les ànimes del purgatori, no unes poques. Vegeu ara els comentaris ben fonamentats de Mensa (2017) i Rubio (2018) sobre aquests assumptes.

part important de l'auditori vicentí era poc o gens lletrada (com la societat de l'època, al capdavant), la qual cosa no implica que Ferrer desconegués les tècniques homilètiques i les bases teològiques essencials. Tot just al contrari: és proverbial la seva capacitat per fer abastable la paraula bíblica i interpretar-la amb les eines precises. Evidentment, dels receptors, qui sàpiga de lletra podrà gaudir de les profunditats del pensament vicentí; qui no en sàpiga, serà «arrapat» per la paraula viva i directa del predicador, pels *exempla*, les narracions i altres mitjans que capten l'atenció d'aquell que se l'escolta.⁷

Durant els anys posteriors a l'etapa d'aprenentatge, trobem Vicent Ferrer al costat del cardenal aragonès Pero Martines de Luna donant suport i guanyant adeptes a la causa d'Avinyó durant el Cisma d'Occident. En compensació pel suport i l'amistat, l'any 1394 el requerirà al seu costat en qualitat de confessor personal, quan esdevindrà papa, amb el nom de Benet XIII, és a dir, el papa Luna o Lluna. Les connexions entre tots dos personatges són determinants per a explicar fets històrics importantíssims de la segona dècada del segle xv, tot i que tenen poc a veure directament amb les tasques homilètiques, com tindrem ocasió de comprovar.

1.2. *Els itineraris de la predicació vicentina*

Situem-nos en el 1399, en el moment en què Vicent Ferrer abandona Avinyó. A partir d'aquí, seguint les dades reunides per Daileader (2016) i Riera (2013), podem dibuixar els itineraris de predicació del nostre personatge d'una manera bastant exhaustiva. Un primer recorregut comença a Avinyó, a la

7. Sobre el nivell de preparació i les característiques diverses de l'auditori, vegeu Martínez Romero (2002: 105-126).

tardor de 1399, i acaba el gener-febrer de 1409. El mestre predica fora dels dominis de la Corona catalanoaragonesa, seguint un camí que s'inicia en terres de la Provença i continua pel Piemont, Llombardia, Delfinat, Savoia, Friburg, Lió, Ginebra, nord d'Itàlia, Occitània, fins a arribar a Montpeller i després a Perpinyà. Coneixem una part del camí recorregut durant aquests primers anys gràcies a la lletra que va escriure al mestre general de l'orde Jean de Puynoix a finals de 1403, on donava compte també del seu pas per les diòcesis de Ginebra i Lausanne. S'hi refereix sobretot al poc temps que li resta després de predicar cada dia dues o fins i tot tres vegades («quotidie me oportuit circumfluentibus undique populis predicare, et frequentissime bis in die, necnon et ter aliquando») i al fet que de vegades passa «per valles hereticorum», per llocs on mai no havien sentit a ningú predicar («absentiam predicationum»), llevat de «valdenses heretici», i per contrades remotes on «adorant solem sicut deum» (Hodel 2006: 201, 203).

Un segon gran recorregut abasta des del començament de 1409 fins al gener de 1416, ara per territoris de les corones catalanoaragonesa i castellana, primer en direcció sud i sud-oest (Perpinyà, Girona, Vic, Barcelona, Lleida, Poblet, Valls, Tarragona, Reus, Tortosa, Castelló...). El 23 de juny de 1410 arriba a València, on els jurats l'esperen impacientment. No era la primera volta —ni serà la darrera— que el requerien per tal d'intentar resoldre el problema endèmic de les bandositats. L'itinerari cap al sud acaba a Múrcia, en començar el 1411. A partir d'aleshores Vicent Ferrer travessarà les terres manxegues (Albacete, Ciudad Real, Toledo) i continuarà per les castellanes (Ayllón, Valladolid, Salamanca), fins a arribar a Zamora el gener-febrer del 1412. Aquest periple per la *meseta* finalitza en aquest punt, perquè el dominic ha de dirigir-se a Casp, pel Compromís, on farà estada des d'abril fins a juny.

Entre el juliol i el novembre de 1412 viatja per terres aragoneses i, amb tota probabilitat, per les comarques castel·lenques de l'interior, abans de dirigir-se a València, que sol·licita novament la seva presència. En aquesta ciutat predicarà durant la quaresma de 1413. A l'agost ja és a Barcelona, tot just abans d'embarcar-se cap a Mallorca. Hi romandrà del setembre al gener de l'any següent. En ser reclamat pel rei a Saragossa, abandona l'illa. Les gestions per a trobar una solució al problema del Cisma justifiquen que el dominicà interrompi provisionalment el viatge cap la ciutat aragonesa per tal de traslladar-se des de Lleida a Morella, on arriba el juliol de 1414. A la ciutat dels Ports s'entrevista amb Benet XIII i el rei Ferran I. Entre el 2 de novembre d'aquell any i el juliol de 1415 predica per Aragó i per terres de Ponent, ara ja en direcció nord. El 6 de gener de 1416 anuncia a Perpinyà la sostracció de la Corona catalanoaragonesa a l'obediència del papa d'Avinyó, per a afavorir la unitat de l'Església. Ferrer hi havia tornat després de set anys, un septenni nuclear, de conseqüències transcendents, per a l'Església i per a la Corona.

Tal com havia succeït abans amb l'elecció reial a Casp, una part de la població se sentí decebuda i va manifestar el seu disgust per aquesta declaració pública. Davant de les crítiques directes a allò que molts interpretaren com una mena de traïció al seu amic Benet XIII, Vicent Ferrer va optar per reprendre la predicació itinerant per terres del Llenguadoc. Tampoc no participà al Concili de Constança (1414-1418), que va impulsar i beneir la fi del Cisma amb l'elecció de Martí V. Sembla que la trobada entre Vicent Ferrer i la clarissa Colette de Corbie el 1417 a Besançon (i potser també a Poligny) fou determinant a l'hora de renunciar a assistir-hi (Hodel 2009). La unitat de l'Església havia depès, primerament, de les corones i sols posteriorment del concili, la qual cosa reafirmava,

en la ment de Vicent Ferrer, la seva crisi de confiança en les estructures eclesials.⁸

El tercer i darrer periple de predicació ens situa d'entrada, doncs, en terres occitanes. Després, el dominic viatja cap al nord (Clarmont d'Alvèrnia, Nevers, Dijon) i arriba a la Bretanya, a Gwened (fr. Vannes) concretament, el 5 de març de 1418. Hi predicarà durant els tretze mesos següents, fins a la seva mort, el 5 d'abril de 1419. Aquest darrer any té una significació especial: finalment havia acceptat la invitació dels ducs de Bretanya, que d'alguna manera necessitaven el suport implícit d'una figura tan important per a legitimar el seu dret al ducat. Aquests incentivaran després activament la canonització de Ferrer. Al darrere hi havia el desig de fer de la Bretanya un lloc de peregrinació, un centre de culte al futur nou sant, la tomba del qual, venerada, ha restat allà mateix fins a l'actualitat.

1.3. *Vicent Ferrer al Compromís de Casp*

Sempre s'ha dit, i sembla ben cert, que l'activitat de Vicent Ferrer durant aquells vint anys de predicació itinerant no s'entén sense les accions “diplomàtiques” a favor de la solució de diferents conflictes que afectaven l'estabilitat social, política i religiosa dels territoris europeus que va trepitjar. De fet, les “rutes” vicentines s'expliquen, en part, per compromisos d'aquesta mena. Així es produí, com acabem de veure, quan va haver de finalitzar el recorregut pel regne de Castella per tal de desplaçar-se a Casp. És sabut que el dominicà fou un

8. És la tesi que defensa Hodel (2021), que veu una progressió en l'actitud de Vicent Ferrer davant el Cisma d'Occident, promoguda en part pels desenganys amb els poders religiosos, personificats en l'inquisidor Eimeric i en els cardenals, incapaços d'arribar a un punt d'unitat. L'única solució havia de venir de fora.

dels compromissaris encarregats de decidir qui dels set candidats inicials al tron havia de ser el successor de Martí l'Humà, mort sense hereu legítim el 1410. Els més ben posicionats al final foren Jaume II d'Urgell, besnet d'Alfons el Benigne per part paterna i cunyat de Martí, i Ferran d'Antequera, net de Pere el Cerimoniós per part materna. Aquest tenia el suport castellà i el poder de l'exèrcit, que va utilitzar a favor propi en més d'un moment sobre territori catalanoaragonès. La tensió entre urgellistes i ferrandistes arribà fins i tot a les ciutats i als seus bàndols, que optaren sovint per un candidat o l'altre. Altrament dit: aquestes rivalitats entre els defensors de cadascun dels candidats s'afegiren a la llarga lluita de les faccions ciutadanes. I aquestes lluites, al seu torn, influïren també en l'evolució del conflicte. De fet, els bàndols representaven alguna cosa més que conflictes entre famílies: en moltes ocasions havien esdevingut ja un problema sistèmic.⁹

La història prèvia al Compromís ens mostra la importància progressiva que havia adquirit Vicent Ferrer, peça clau en la decisió final, a l'ombra de Benet XIII. El papa havia enviat als parlaments una butlla i dues lletres, datades el 23 i el 24 de gener de 1412, on donava arguments i orientacions que van tenir una influència clara en la redacció dels acords de la denominada Concòrdia d'Alcanyís (15 de febrer de 1412), per la qual s'establí la necessitat de reunir a Casp nou delegats (tres per cadascun dels territoris d'Aragó, Catalunya i València), perquè elegissin

9. Coneixem bastant bé la intermediació del dominicà en aquestes lluites internes en ciutats com Vic, entre els Malla i els Sala, l'any 1409 (Martínez Ferrando & Solsona Climent 1953: 35-36, docs. 13-14), o a València. En aquesta darrera, la derrota dels Vilaragut a la batalla del Codolar (Sagunt, 27 de febrer de 1412) implicà també la disminució del potencial urgellista en favor dels guanyadors Centelles, més involucrats en el suport al Trastàmara. La batalla en qüestió acabava unes setmanes abans del començament de les deliberacions a Casp, a l'abril del mateix any (Narbona 2018).

el rei successor. Es tractava, al capdavant, d'una mena de maniobra planificada, com bé assenyala Gimeno (2013: 18). El parlament dels aragonesos a Alcanyís va proposar també els noms dels compromissaris, majoritàriament acceptats per catalans i valencians. Ben curiosa és la defensa de la figura de mestre Vicent pel Parlament general del Principat de Catalunya, reunit a Tortosa el 14 de març de 1412 (Gimeno 2013: 107):

per conclusió e toldre tot escrúpol de sospita pot cascun pensar e indubítadament creure que Déu e la sua justícia e veritat seran certament en lo fet en lo qual entrevindrà aquella santa persona Vicenç Ferrer, qui és norma exemplar e mirall de tota religió, justícia, penitència e veritat, la predicació, vida e obres del qual no sabem si digam que són maravolloses o miraculoses. Plàcia-us pensar e imaginar les oracions e predicacions e exhortacions del dit maestre Vicent quant aprofitaran continuadament entre semblants persones com sovint sia estat vist que a una sola sua predicació inveterats pecadors se són convertits.

El 13 de març arribaren a Alcanyís els síndics valencians, que acceptaren la Concòrdia. Quant a la filiació dels nou compromissaris elegits, bastarà reproduir un fragment d'una carta de la reina vídua Violant de Bar, del 26 d'abril de 1412 (Gimeno 2013: 152):

Certa cosa és que vosaltres en l'examinació d'aquesta justícia no havets algun poder o autoritat en cosa alguna tocant los afers de l'Església, directament o indirecta. Bé és veritat que en lo nombre de vosaltres [...] hi ha tants familiars o domèstics de nostre sant pare, que tot lo món coneix que aquest juí està del tot en ses mans.

Dit altrament, confirmava allò que era fàcil de discernir: que la decisió final sobre el nou rei estava en mans del sant pare, que tenia al Compromís «tants familiars o domèstics». De fet, cinc dels nou compromissaris pertanyien a l'estament eclesiàstic,¹⁰ quatre dels quals votaren Ferran d'Antequera.

Després de les deliberacions, Vicent Ferrer va ser el primer a emetre el vot i a justificar-lo, tot fent servir uns arguments ben interessants,¹¹ en què destaca la nul·la referència a la mare de Ferran, Elionor d'Aragó, filla del Cerimoniós. En canvi, s'hi assenyalava que era el «propinquiore masculino», el mascle més pròxim en la línia de successió, tot ometent deliberadament el petit detall que era nebot matern de Martí. També s'hi emfasitza el fet que havia estat procreat en «legítimo matrimonio» (no com Frederic de Luna, legitimat posteriorment). El 28 de juny de 1412, a la plaça de l'església de Casp, Vicent Ferrer mateix llegí públicament el resultat final de l'elecció, que donava el tron al d'Antequera (Gimeno 2013: 20).

10. Els aragonesos Domènec Ram i Francesc d'Aranda; els germans valencians Vicent i Bonifaci Ferrer; i el català Pere de Sagarriga, arquebisbe de Tarragona, que es decantà, però, per Jaume d'Urgell. L'aragonès Berenguer de Bardaxí i el català Bernat de Gualbes votaren Ferran, mentre que el valencià Pere Bertran s'abstingué tot justificant-se per la manca de temps. Com bé indica Furió (2015: 818), «el que realment s'hi dirimia [a Casp] [...] no era tant una qüestió de dret o de justícia com d'utilitat. D'eleger el rei més «útil» i convenient als diversos interessos en joc».

11. Vet-ne aquí el text: «Ego frater Vincentius Ferrarii, ordinis fratrum predicatorum ac in sancta theologia magister, unus ex predictis deputatis dico, juxta scire et posse meum, quod inclito et magnifico Ferdinando, infanti Castelle, nepoti, sive *net*, felicis recordationis domini Petri regis Aragonum, genitoris excelsæ memorie domini regis Martini, ultimo defuncti, propinquiore masculino ex legitimo matrimonio procreato, et utriusque conjuncto in gradu consanguinitatis dicti domini regis Martini, predicta parlamenta, subditi ac vassalli Corone Aragonum fidelitatis debitum prestare, et ipsum in certum verum regem et dominum per justitiam secundum Deum et meam conscientiam habere debent et tenentur» (Gimeno 2012: 166, 461; i 2013: 168, n. 91).

Mestre Vicent hagué de fer tota una campanya de defensa de Ferran I davant les nombroses veus disconformes amb el resultat. Aquesta operació té un reflex clar en els sermons, sobretot en els predicats durant els mesos immediatament posteriors. En contra de l'argument que remarcava que els drets hereditaris de Ferran li venien per la banda materna, el dominic oferia una resposta de dubtós valor probatori, jurídicament parlant: a Jesús, també li venien per part de mare. Justificacions que avui ens semblen extremadament fràgils, en aquella època tenien un valor innegable (Chabás 1995: 302):

Al castell de Casp, quan nosaltres, nou persones, hi érem per elegir rei, veureu què vos diré del diable. Quan nosaltres som acordes, trametem als diputats que n'havien oir. E fo un gran home invocador del diable, e dix: «Per cert, jo sabré qui és lo rei». E feu rotle, e invocà lo diable [...]. «Vols que te diga?», diu lo diable; «la veritat sàpies: que de tres llegües entorn no em puc acostar a Casp, per un home que hi ha», e érem nou.

No costa de deduir que aquest «home que hi ha» s'identifica amb el mateix predicador, tot utilitzant el recurs a parlar d'ell mateix en tercera persona, com hem vist en alguna altra ocasió. Poc importaven els raonaments davant les necessitats geoestratègiques i polítiques de Benet XIII,¹² que veia en el Trastàmara un valedor de la seva causa. Tampoc no s'entén la resolució de l'assumepte dinàstic sense tenir en compte l'altre conflicte, aquesta vegada internacional, que afectava l'estabilitat d'Occident, ço és el Cisma, que implicava l'existència de dos papes i dues ciutats papals, Roma i Avinyó, entre 1378 i 1417.

12. Gimeno (2013: 28) arriba a afirmar que «fa la impressió que Vicent Ferrer seguí a peus junts els consells i les opinions del papa Luna».

SERMONS DE VICENT FERRER

I

FERIA V [POST OCTAVAM ASCENSIONIS] «QUI CREDIDERIT ET BAPTIZATUS FUERIT, SALVUS ERIT»

Segons fra Vicent, el *thema* d'aquest sermó podia induir els creients a una falsa tranquil·litat, com fa palès només iniciar el sermó. Per això dedica aquesta peça a explicar detalladament que el mer baptisme no garanteix la salvació, per més que en sigui condició inexcusable. Amb aquesta finalitat comenta en què consisteix el baptisme —i el bateig— i en descriu diversos tipus segons una tipologia de base al·legòrica. Perarnau inclou aquest sermó en *ApInv* núm. 692. Copiem ací el text a partir de *SI*, 99-109, i *ACV*, ms. 279, ff. 35r-40r. Esquema recollit en *SPe* núm. 189.

*Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (Mar., ultimo caº), etc.*¹

Per ço, bona gent, com aquesta paraula² és ocasió a les gentes de fer-les damnar e tenir mala vida per tal que³ no l'entenen bé, mas⁴ jo ara la us vull declarar. Serà matèria profitosa, etc. «Ave Maria», etc.

Moltes persones són en lo món, cristianes, que, per aquesta paraula preposada, prenen ocasió de mal viure, no entenen-la. E dien així, que nostre senyor Déu no vol de la persona sinó dues coses per a venir a salvació: l'una, creença de

1. «El qui creurà i serà batejat, se salvarà» (Mc 16,16).

2. *aquesta paraula*: paraula proposada o *thema* del sermó.

3. *per tal que*: enteneu 'perquè, per tal com'.

4. *mas*: ms. «mar».

cor; e, la segona, que hom sia batejat. Doncs, dien així:⁵ «Jo, per gràcia de Déu, crec fermament la fe cristiana e só estat batejat; doncs salvat seré. E, doncs, ¿per què vosaltres, preïcadors, posau la salvació de la persona en tan estreta cosa, si Jesucrist tan llargament ho ha posat? E dieu vosaltres que hom deu oir misses, sermons, dejunar e fer almoines; e doncs, etc.».⁶ Mas açò és error. E après dien altra raó: que els cristians no poden ésser damnats. No ho digues! Judes Iscariot no havia la creença? Sí, que les malalties curava! «Euntes per universum mundum ... suscitare» (*Mt., X^o ca^o*).⁷ Aprés fo batejat. Açò diu sant Agustí (*super Ioannem*): que Jesucrist de la sua mà lo

5. Tot seguit, l'orador inclou una llarga afirmació com una intervenció aliena. Amb aquest recurs, molt habitual en la predicació vicentina, introduïx una objecció al plantejament inicial del seu discurs, a la qual haurà de respondre. Normalment, aquesta mena d'intervencions serveixen per a donar un pretext perquè l'orador perfili o matisi allò que va comentant. Aquest subterfugi, especialment si anava realçat per procediments com ara un determinat maneig de la veu, enriquia el discurs, el feia més atractiu i àgil i, d'altra banda, comprometia l'auditori amb el problema exposat i la seva resolució. Heus ací una mostra d'allò que hem anomenat «escenificació» (vegeu particularment l'epígraf 8 de la Introducció, a més de Martínez Romero (2002: 87) i Ysern (2015: 73-78)).

6. *si Jesucrist*: ms. «e si Jesucrist qui». — *e doncs, etc.*: heus ací una manera d'indicar que l'enumeració pot acréixer-se amb altres elements. Podeu veure'n més casos en les notes 141, 354 i 404, entre altres.

7. «Euntes autem praedicate dicentes: “Quia appropinquavit regnum caelorum”. Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, daemones eicite: gratis accepistis, gratis date» (*Mt* 10,7-8): «I, pel camí, prediqueu que el Regne del cel ja és a la vora. Cureu malalts, ressusciteu morts, purifiqueu leprosos, expulseu dimonis; gratuïtament ho heu rebut, doneu-ho gratuïtament». La redacció de la citació híbrida, però, el text de Mateu amb el de Marc 16,15-16, d'on procedeix el *thema* utilitzat: «Et dixit eis: “Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur”» (és a dir: «I els digué: “Aneu per tot el món i prediqueu el missatge joïós a tota criatura. El qui creurà i serà batejat, se salvarà; però el qui no creurà, es condemnarà”»).

batejà, a ell⁸ e a tots los apòstols.⁹ Mas, emperò, Judes damnat és, hoc dels pus damnats que sien en infern. E veus ací què dix Jesucrist: «Non omnis qui dicit michi “Domine, Domine!” intrabit in regno celorum» (*Mt.*, ca^o VII°).¹⁰ Altra, de sant Jaume: «Quid proderit, fratres mei, si quis dicat fidem se habere, opera autem non habeat? Numquam fides poterit eum salvare»,¹¹ *quasi dicat non* (*Iaco.*, 2° ca^o).

Doncs, ver és lo que diguí: que al cristià qui és batejat e té mala vida, més li valdria que jamai fos batejat que quan ho és estat. E dar-vos-n’he raó.¹² Si un rei havia un castell e un enemic lo li escalava, al rei mal li sabia d’aquell quan ho sabia, mas no s’hi daria molt.¹³ Mas si un cavaller seu lo hi escalava, pus mal li sabia perquè com aquell és cavaller, domèstic seu, e l’altre és enemic. Susaixí és:¹⁴ un moro o altre infel fa desplaer

8. *a ell*: a Judes.

9. En el sermó d’Agustí d’Hipona arran del natalici de Joan Baptista (cf. sermó 292 en la web *Sant’Agostino. Augustinus Hipponensis*, <http://www.augustinus.it/latino/discorsi/discorso_406_testo.htm>), es reflexiona sobre el sagrament del baptisme i es fa veure que Jesucrist és, en última instància, qui bateja, perquè l’arbre —se’ns hi explica— sempre és millor que el fruit. Vegeu també Agustí, *In evangelium Ioannis tractatus CXXIV*, tractat 5.18.

10. *Non omnis ... celorum*: «No tothom qui em diu: “Senyor, Senyor”, entrarà al Regne del cel, sinó el qui fa la voluntat del meu Pare del cel» (Mt 7,21).

11. *Quid ... salvare*: «¿De què servirà, germans meus, que algú digui que té fe, si no té obres? Pot salvar-lo, potser, la fe?» (Iac 2,14). Aquesta és la traducció segons la redacció que seguim de la Bíblia. Cal observar, però, que el sermó duu «numquam» (‘mai’) per comptes de «numquid» (‘és que, potser’), que és el que diu la Vulgata. Amb aquesta redacció, doncs, el misatge resta molt més taxatiu: la fe, sense obres, no pot salvar-nos. Rebla el clau l’expressió següent: «quasi dicat non» (‘com volent dir «no»’).

12. La «raó» que en dona és la següent *similitudo* o semblança que descriu la diferent manera com se sentiria un rei en saber que un castell seu era atacat per l’enemic o per un aliat seu.

13. *mas ... molt*: ‘no s’hi preocuparia gaire’.

14. *Susaixí és*: ‘Exactament així és’.

a Déu, mal li sap; mas tu, cristià, li fas més desplaer e, per ço, lo jueu e el moro serà damnat, mas més damnat seràs tu, cristià, qui tens mala vida: «*Melius erat illis ... mandatum*» (2^a *Petri can.*, ca^o 2°).¹⁵

E doncs, què vol dir «[ser] batejat»? Ésser purificat per baptisme. E tu, pecador, no és¹⁶ ara batejat bé. O [ho] és estat, mas depuix has fets tants de pecats que ara ja no és batejat, ço és, de pecat purificat. E veus-ne ací una semblança.¹⁷ Si hui havia ací un rei e, per la sua magnificència, volia convidar a tots quants són en aquesta vila dient així:

—Tots quants vinguen demà a dinar amb les mans llavades, jo li daré a dinar.

E, quan ve en l'endemà, veus que diu un llaurador:

—Oh, a dinar m'he anar¹⁸ a casa del rei; doncs llavar m'he les mans e la cara.

Açò és bo. E, quan açò ha fet, veus que encara no és hora d'anar a dinar e diu:

—Donques, iré-me'n a l'hort.

15. *Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*: «Ja que més els valia de no haver conegut el camí de la justícia, que no pas, després de conèixer-lo, fer-se enrere del sant manament que els havia estat donat» (2 Petr 2,21).

16. *és*: 'ets' (també tot seguit).

17. A partir d'ací es desplega una llarga i detallada *similitudo* en tres fases molt ben definides. Primerament, es narra la idea del rei: convidar a tots els qui acudeixin a l'endemà amb les mans netes. Segueix la preparació del pagès protagonista i el seu error en voler aprofitar el temps, fins al dinar, treballant al camp. Després ve el nus de la trama: quan el pagès és rebutjat, per a la seva sorpresa, i hom li explica per què no és prou que s'hagi rentat les mans si ara, en el moment d'accés al dinar, les té brutes. La tercera i darrera fase és l'aplicació d'allò narrat servant el paral·lelisme amb la situació del cristià que peca després d'haver rebut el baptisme a l'inici de la seva vida.

18. *m'he anar*: 'he d'anar'.

E va-se'n lla e escampa fems per aquell hort e, així,¹⁹ manejant-lo, sulla-se'n totes les mans. E, quan l' hora del dinar ve, la trompeta toca.

—Oh, ja toquen! Iré'm a dinar.

E va's²⁰ així a casa del rei, amb les mans sullades. E així, com lo rei lo veu venir així sùtzeu, diu-li:

—E com vens així sùtzeu?

—Senyor, e no digués²¹ vós així, que qui vindria ací a dinar amb les mans llavades que vós li daríeu a dinar?

—Sí.

—E jo ja em llaví hui per lo matí bé les mans e la cara!

—Hoc, mas sùtzeu és ara!

Ara bé podeu pensar que a aquell aital què li devia fer lo rei. Oh! Que el fartàs de bastonades! Susaixí és: lo rei és Jesucrist e ha'ns convidats a dinar de glòria amb què portem les mans llavades e la cara a l' hora del dinar; la «cara llavada», açò és la fe veraia e clara, car la fe llava la cara de l'ànima; e «les mans», ço són los altres pecats. A «hora del dinar», ço és a l' hora de la mort.

Doncs, vet que tu te llavist per lo matí, per lo baptisme, quan és²² petit, mas depuix has manejat fems, ço és tants de pecats que has fets; doncs, si tu vas amb les mans sùtzees a

19. El valor mostratiu d'aquest adverbí, *així*, fa que puguem imaginar l'orador fent algun gest al·lusiú a allò que descriu —en aquest cas al fet de manejar el fem. Usos semblants es poden espigolar fàcilment al llarg dels seus sermons: «Un dia Jesucrist venc súbitament, així com faria la mia mà d'ací a ací» (S VI, 24); «La V^a manera és plegar los braços així, a manera de creu» (S IV, 274). En aquesta tria en trobareu també altres casos (vegeu notes 74, 123 o 436, entre altres). Sobre aquest fet, relacionat amb la dixi o mostració discursiva, vegeu Martínez Romero (2002: 154-156) i també la Introducció, p. 135.

20. *va's*: 'se'n va'.

21. *digués*: 'diguéreu, vau dir'.

22. *és*: 'ets'.

dinar, per ço dar-te'n han? No pas! Ans te metran en bon càrrec, en infern! «Fidei doctrine, bapbismatis doctrine» (*Ad Hebre.*, VI° ca^o).²³

Ara jo he cercat quants bapbismes ha ordenat nostre senyor Déu per haver remissió de pecats e he'n²⁴ trobats V:²⁵

- lo primer és bapbisme d'aigua sacramental;
- lo segon bapbisme és de gràcia espiritual;
- lo 3 bapbisme és de sang martirial;
- lo 4 bapbisme és de misericòrdia penitencial;
- lo V bapbisme és de foc purgatorial.

Doncs, lo primer bapbisme és d'aigua sacramental, ço és, aquell lo qual usam tots dies. Per què bapbisme sacramental? Per tal com és sagrament de l'Església per ço com diu l'article de la fe: «Confiteor unum bapbisma».²⁶ E aquest se trau de ço que diu sant Pau: «Unum bapbisma, unus...».²⁷ Per què

23. Versicle citat amb errors, a partir d'Hebr 6,1-2: «[...] ad perfectiora feramur, non rursum iacentes fundamentum poenitentiae ab operibus mortis, et fidei ad Deum, bapbismatum doctrinae [...]» («[...] elevem-nos al que és més perfecte, sense tornar a insistir en els principis fonamentals de la conversió de les obres mortes i de la fe en Déu, de la doctrina dels bapbismes [...]»).

24. *he'n*: 'n'he'.

25. Fins ací, l'orador ha fet una sèrie d'observacions generals sobre el concepte de bapbisme i la seva relació amb la salvació. Ara, per tal d'acréixer el discurs —de dilatar-lo—, planteja una distinció a partir del sagrament que comenta. ■

26. Part final del *Credo* en la seva versió llarga, és a dir, en la redacció de Nicea-Constantinoble: «Confesso que hi ha un sol bapbisme / per al perdó dels pecats». El *Credo* —dit a voltes també «articles de la fe»— és una oració que, per la seva importància formativa, apareix al·ludida amb relativa freqüència en la predicació vicentina (vegeu notes 41 i 183, entre altres). Per a més informació sobre aquesta oració, vegeu la nota 313.

27. Versicle factici a partir de l'epístola paulina als efesis: «unus Dominus, una fides, unum bapbisma; unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes et per omnia et in omnibus» (Eph 4,5-6); «un sol Senyor, una sola fe, un sol bapbisme; un sol Déu i Pare de tots, que és damunt de tots, per tots i en tots».

és dit «baptisme»? Car en baptisme se requer matèria e forma.²⁸ Matèria: que hi sia l'aigua natural, no sia artificial, així com aigua ardent ni aiguanafa,²⁹ mas natural, així com de riu o de font o de pou, o de la mar, si altra no n'hi havia. E, per ço, llegim (*Actuum, ca^o VIII*) que, quan sant Felip anava amb un rei lla en la terra d'Etiòpia, en lo camí trobaren una font d'aigua. Dix aquell: «Ecce hic aqua, quis prohibet me carrigare?».³⁰ E veus ací de la matèria. Aprés, que hi sia una forma: ço són les paraules, les quals Jesucrist ordenà: «Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti»³¹ (una dicció són *Spiritus Sancti*). Veus: deu paraules són. Si voleu respondre «Amen», en bona hora, mas no cal de necessitat. E guardat-vos,

28. En la divisió entre matèria i forma, apareix el Ferrer universitari, que trobarem a trobar en bastants ocasions en els sermons ací seleccionats (vegeu, per exemple, les notes 176, 337, 345, 357 i 532, entre altres). Sota el primer concepte inclourà allò referit a la materialitat del ritu —per tant, a l'aigua—, mentre que, en el segon cas, es referirà a la seva formalització i, per tant, reflexionarà sobre la fórmula emprada. La correcció del ritu en tots els seus aspectes és fonamental per a evitar situacions tan pintoresques com la descrita en l'exemple que insereix tot seguit. Aquesta preocupació, com hem comentat a la Introducció (p. 98), il·lustra una de les constants de la predicació vicentina: l'afany per informar i formar els seus fidels respecte a pràctiques de pietat, explicant-los, per exemple, quines oracions són les fonamentals, com cal resar o com cal senyar-se. Vegeu també notes 64 i 385, a més de les pp. 99-100 de la Introducció.

29. *aiguanafa*: «Aigua de flor de taronja, que s'empra com antiespasmòdic» (*DCVB*, s. v. *aiguanaf*); «Aigua aromàtica que s'elabora amb flor de taronger» (Colomina 2021: II, 43, s. v. *aiguanafa*).

30. Els mots de l'orador semblen sintetitzar el versicle sencer, del qual cita només la darrera part. L'original (Act 8,36) és: «Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam; et ait eunuchus: “Ecce aqua; quid prohibet me baptizari?”» («Mentre feien camí arribaren en un lloc on hi havia aigua, i l'eunuc digué: “Aquí hi ha aigua; ¿què impedeix que sigui batejat?”»). — *carrigare*: ms. «carriga».

31. «Jo et batejo en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant». L'orador considera «Spiritus Sancti» com un únic mot, i això perquè quadri el còmput abans expressat.

quan bategeu, no hi nomeneu la Trinitat, car ja s'hi nomena, ne la verge Maria ni sant Miquel. E, per ço, vosaltres, dones, que haveu a batejar a vegades, en cas de necessitat,³² e no sabeu llatí, digau així: «Jo te bateig en nom del Pare e del Fill e del Sant Esperit». No hi digau pus ni no en tolgau, car X paraules són: la primera, «jo»; la 2^a, «te»; la 3^a, «bateig», etc. E açò deu saber tota persona, dones e hòmens, per los perills que s'hi esdevenen.

E vejau què llegim d'un mestre en teologia, fort apte e bon preïcador, en tant que tantes de gents venien per oir-lo, que meravella. E un dia veus que el preïcador aquest hac preïcat un devot sermó e, així com devallava de la cadira, una dona vella e antiga dix-li:

—O mestre! E dau-me la vostra mà santa e besar-la-us-he!

Lo mestre, veent sa bona devoció, donà-la-li e ella, quan la tenc, besà-la-li dient:

—Oh, beneit fo lo dia que nasqués e tan gran gràcia me feu a mi Déu quan vos bategí!

Respòs lo mestre en teologia:

—Què diets?

—Oh, jo vos bategí! Car, quan vostra mare vos infantà, vós isqués tot blau e hom se pensava que morríeu e, per ço, jo vos bategí.

Dix lo mestre:

—E com me batejàs? Membra-us?

—Si em remembra? Hoc, sényer! E si jo n'he batejats en aquest món més de cent! Guardau si em deu membrar!

Dix lo mestre:

—He! Digau-me la manera com batejau!

32. Tal com s'encarrega d'aclarir el següent exemple, els «casos de necessitat» al·ludits es refereixen majorment a parts difícils, en els quals hom temia per la vida dels nadons. ●

—Jo us ho diré: quan vós fos nat, nosaltres nos pensàvem que morríeu, e jo prenguí de l'aigua en una escudella o altre veixell e lancí-la-us damunt: «Jo et bateig en nom de la santa Trinitat, e de la verge Maria e de sant Miquel e de tota la cort celestial».

—Ooh mesquí! E, doncs, jo no só cristià! —dix lo mestre—, car aquesta no és la forma de batejar!

Finaliter, ell se hac a fer batejar e prendre órdens e tornar a la primera lletra, ço és, de les órdens. Ara guardau la vella quants n'havia enviats a infern! E, per ço, lo baptisme ha haver dues coses: matèria e forma. *Ideo dicit*:³³ «Confiteor unum baptismum», ço és, en una matèria específica e en una forma. E aquesta forma instituí Jesucrist: «Euntes in universum ... Spiritus Sancti» (*Mt.*, *ultimo ca*^o).³⁴ E aquest és lo principal baptisme, mas, si hom no pot haver aquest, Jesucrist n'ha ordenat altre, mas per defalliment del primer, que no l'ha pogut haver.

Lo segon baptisme és de gràcia espiritual.³⁵ Veus com: si és hui un jueu e està en un lloc e vol-se batejar, mas no en aquell lloc on està, mas vol anar en altre lloc a batejar-se e, així com va, veus, mor en lo camí, que cau de la bèstia e trenca's lo coll així com va, ¿aquell aital serà damnat? No pas! Veus què diu sant Joan: «... qui baptizat in Spiritu Sancto ... Filius Dei» (*Io.*, *ca*^o *primo*).³⁶ Car, així com va per lo camí,

33. *Ideo dicit*: 'Per això diu'.

34. *Euntes ... Sancti*: «Aneu, doncs, convertiu tots els pobles batejant-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant» (*Mt* 28,19).

35. Tancat el desenvolupament dedicat al «primer baptisme», el «d'aigua sacramental», continua el desenvolupament de l'esquema adés vist amb el segon baptisme, que és el de «gràcia espiritual», que es produeix, per determinades circumstàncies que detallarà, sense recórrer al ritu canònicament previst.

36. *qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit*: «*Super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto*». *Et ego vidi et testimonium perhibui quia hic est Filius Dei*: «I Joan va testimoniar: “[...] el qui em va enviar a batejar amb aigua em va dir:

encara que trobo³⁷ aigua, ell mateix no es pot batejar, així com negú no pot engendrar si mateix, car la forma diu «Jo te bateig». Doncs, ver és ço que vos deïa. E aquest baptisme no ha tan gran virtut com lo primer, mas ha aquesta virtut: que segons la fe e la contrició dels pecats, sí serà salvat, car tanta pot ésser la fe e la contrició que pot ésser salvat. Hoc, segons la quantitat de la fe e de la contrició, ha la remissió de pecats; e, si no, va a purgatori. Mas tanta pot ésser la fe e la contrició que irà tantost a paraís.³⁸

E veus-ne un miracle.³⁹ Llegim en la vida de mossèn sant Martí que, així com ell preïcava, convertí un infel e venc a sant Martí que el batejàs. Ara sapiau que, antigament, no donaven així tantost lo baptisme, que ans, lo qui es volia batejar, havia aprendre lo *Credo* menor, en pla⁴⁰ o en llatí,⁴¹ e, despuix, davant lo poble, muntava en un lloc alt e deïa: «Bona gent, aquesta suna⁴² o secta que jo tenia de primer jo conec que em

---

‘Aquell damunt del qual veuràs davallar i posar-se l’Esperit, aquest és el *qui bateja amb l’Esperit Sant*’. I jo ho he vist i he testificat que aquest és l’*escollit de Déu*» (Io 1,33-34). Per a facilitar la intel·lecció del text, marquem el fragment inclòs en el text principal.

37. *encara que trobo*: enteneu ‘encara que trobi’.

38. Tot seguit introdueix dos *exempla* que il·lustren just la idea que el grau, la intensitat de la fe i la contrició condicionen la remissió, el perdó dels pecats. El primer, protagonitzat per un deixeble de sant Martí, mostra la conseqüència d’haver estat mancat d’un grau suficient de fe i contrició; el segon, protagonitzat per un moro dit Mahoma, vindria a ser un cas contrari: la voluntat de convertir-se al cristianisme reemplaça el ritu del baptisme que, per accident, no s’esdevé. ◀

39. *miracle*: al manuscrit i a l’edició base segueix: «segons la quantitat de la fe e de la contrició que ha». Suprimim el fragment, que no hi fa sentit i repeteix informació del final del paràgraf precedent, per inadvertència.

40. *en pla*: ‘en llengua vulgar’, per oposició al llatí tot seguit esmentat. En aquest context, per tant, ‘en català’.

41. Sobre el *Credo*, vegeu nota 26.

42. *suna*: «Conjunt de preceptes islàmics que complementen i expliquen les normes jurídiques i religioses de l’Alcorà» (*DCVB*). En sentit figurat: ‘Males arts; doctrina falsa, enganyadora’.

porta a damnació e, per ço, jo la vull lleixar e vull viure e morir en aquesta fe cristiana». E deïa lo *Credo* tot. Aprés deïa: «Bona gent, jo vull viure e morir en aquesta santa fe cristiana». E batejaven-lo. E veus que aquell, per aprendre lo *Credo*,⁴³ no el batejaren tantost e, un dia, morí sobtosament e no hi fo sant Martí. E, quan sant Martí tornà, sabé-ho e meté's en oració e, plorant amb moltes llàgrimes, pregà a Déu en tant, que nostre senyor Déu lo ressuscità. E dix-li sant Martí:

—E doncs, com t'ha anat?

Respòs:

—Quan l'ànima mia isqué del cors, los àngels me prengueren e menaren-me per un lloc tenebrós.

Vet ací purgatori, per tal com no havia haüda així tan gran ardor de la fe com havia necessitat e contrició de pecats.

Altre vos ne diré, d'un mestre en teologia. Sapiau que, una vegada, eren dos germans. E la u estava en lo món e havia un esclau qui havia nom Mahoma, e l'altre germà era religiós e mestre en teologia. Veus que el germà llec trametia l'esclau moltes vegades al mestre en teologia, amb presents, en una altra vila. E quan aquell Mahoma era lla amb lo germà, lo bon mestre deïa-li:

—Oh Mahoma! E torna't cristià!

Deïa el moro:

—No voleu fer! Morir moro!⁴⁴

Mas tant un dia, tant altre, veus que així tocà'l Déu al cor. E, aprés, Mahoma hagué una gran malaltia, en tant que, estant així, ell dix a son senyor:

43. *per aprendre lo Credo*: enteneu 'perquè encara li calia aprendre el *Credo*'.

44. *No ... moro!*: la incorrecció intenta traslladar la incompetència lingüística en català per part del moro. Torna a fer-se palès el mateix tret en les successives intervencions del personatge en aquest *exemplum*.

—Cristià, cristià! Jo vull anar a vostre germà que bateja'n a mi e haver nom Pere!

—Ara via, doncs! Bé em plau!

E cavalcà'l en una bèstia e ell ne va. E, així com anava, veus que la bèstia entrecepegà e Mahoma caigué e trencà's lo coll e morí. E l'ànima anà al mestre en teologia e aparec-li en forma de l'esclau Mahoma, en tant que el mestre, quan lo véu, li dix:

—Ooh, bé sies vengut, Mahoma!

—No, no dir Mahoma—dix l'ànima—, mas diu Pere, Pere!

—E com! Tu és batejat?

Dix l'ànima:

—No, mas *sic et sic*.⁴⁵

Contà-li tot lo fet com li havia contengut, e com era estat, e que se n'anava dret a paraís, amb molts àngels. E, per ço, diu Jesucrist: «Ego sitienti dabo ... gratis» (*Apoc.*, *XX° ca^o*).⁴⁶

Lo 3 baptisme és de sang martirial.⁴⁷ Veus com: si és un infel e vol-se batejar, mas no ha lloc convenient quan se vol batejar, e veus que, anant al lloc per batejar-se, venen lladres e maten-lo, serà damnat? No pas! així com a màrtir serà salvat. E ja llegim en la història de santa Caterina d'aquells cinquanta doctors, etc., e vet que foren batejats amb martiri de foc.⁴⁸

45. *sic et sic*: 'així i així'. Fórmula llatina que serveix per a abreujar la narració. Se sobreentén que Mahoma/Pere narra al mestre en teologia el que li ha passat, bo i inloent l'accident patit, com tot seguit se'ns diu.

46. *Ego sitienti dabo de fonte aquae vitae, gratis*: «Al qui té set, li concediré que pugui beure gratuïtament de la font de l'aigua de la vida» (*Apoc* 21,6).

47. Tot seguint l'esquema traçat més amunt, fra Vicent se centra ara en el «baptisme de sang martirial», en el qual el martiri substitueix el ritu del baptisme i aconsegueix un efecte semblant. El martiri, en tant que antecedent immediat de les vides de sants, porta implícit, com aquestes, la santedat de la persona que el pateix.

48. Caterina no volgué retre honors als déus pagans, en contra de la voluntat de l'emperador. Durant la polèmica que va derivar d'aquesta decisió seva, l'emperador l'obligà a debatre amb els cinquanta millors oradors

Item, si algú és penjat a tort, també aquella mort li va[ ] per baptisme de sang. Autoritat: «Calicem quem ego bibo, bibetis et vos...» (*Mc.*, *X^o ca^o*).⁴⁹

Mas vejau què us diré jo: que baptisme de sang no es deu prendre sinó per regard de Déu.⁵⁰ E, per ço, vosaltres, gentils hòmens, quan anau en la batalla, si no hi anau per honor de Déu e moriu, no entrareu en paraís, encara que la batalla sia justa; com ara, si tu dius: «Anem, anem per amor de les dames!», damnat és⁵¹ si mors en la batalla! Doncs, endreçau la intenció a Déu, primer per honor sua e per mantenir la fe! Aprés, calze consagrat no deu servir sinó a dir missa. Per ço, persona que beu amb calze a son dinar, encara que sia pestre⁵² o capellà, si és capellà deu ésser desgradat.⁵³ Vejau què llegim (*Daniel*, *V^o*

---

del regne, ja que ell mateix no se sentia capaç d'enfrontar-se amb la noia. El fet és que la jove Caterina va vèncer-los, com ja li havia anunciat un àngel que passaria, i els induí a convertir-se al cristianisme. L'emperador, irat contra els seus savis, els va fer cremar. Caterina els encoratjà i els instruí en les veritats essencials del cristianisme, raó per la qual els oradors van plànyer-se de no poder ser batejats. És en aquest moment quan s'esdevé el fet al qual al·ludeix fra Vicent en aquest fragment inconclús: «Et cum dolerent quod sine baptismo decederent, virgo [*sc. Caterina*] respondit: “ne timeatis, quia effusio vestri sanguinis vobis baptismus reputabitur et corona”. Cum ergo signo crucis muniti fuissent flammis injecti, ita animas Domino reddiderunt, ut nec capilli nec vestimenta eorum ab igne in aliquo laederentur» (*LAu* cap. 172, p. 792 / *VRos* III, 427-428). Per tant, el vessament de sang els valdria per baptisme i els protegiria fins a l'extrem que, gràcies al signe de la creu, van morir sense que el foc els arribés a cremar ni un pèl, ni tan sols les robes. Vet ací la idea que li interessa remarcar a l'orador, i que apareix simplement esbossada amb aquesta citació.

49. *Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis et baptismum, quo ego baptizor, baptizabimini*: «El calze que jo haig de beure, prou el beureu, i amb el baptisme amb què haig de ser batejat, també hi sereu batejats» (*Mc* 10,39).

50. *per regard de Déu*: enteneu 'per recel, desconfiança o temor de Déu', en el sentit que Déu, jutge sever, pugui condemnar qui mor no batejat.

51. *és*: 'ets'.

52. *pestre*: 'prevere'.

53. *desgradat*: 'degradat'.

ca^o) d'un gran rei que begué amb los veixells de Jerusalem: per aquell pecat morí aquell dia ell e tots los altres qui en begueren, e fo llançat del reialme, e jamai no n'hi hac de son llinatge.⁵⁴ Doncs, quant més nosaltres! Si lo papa bevia amb veixell sagrat, seria pres per infel. E, per ço, guardau-vos-ne, que gran pecat és. Vosaltres, llecs, grans o xics, no el deveu tocar sinó amb lo drap,⁵⁵ *alias*⁵⁶ gran pecat és. *Ideo dicit*⁵⁷ David (psalm «Credi-di», CXV): «Quid retribuam vobis ... michi?»,⁵⁸ e no en bevia pus. Aprés, l'altra clàusula: «et baptismum, quo ego baptizor, baptizabimini».⁵⁹ Quan Jesucrist dix açò, ja era batejat. Doncs, per què ho deïa? A donar entendre que altre baptisme hi havia, de sang, e aquest val més que el primer. E, per ço, fa hom festa dels sants màrtirs qui han escampat la sua sang per amor de Déu. Açò és, quan, per mantenir la fe, o castetat o qualsevol altra virtut, pus que es fa per amor de Jesucrist, màrtir és: «Beati qui lavant stolas suas in sanguine agni» (*Apoc.*, V^o ca^o).⁶⁰

54. Ferrer sintetitza així el fet del rei Baltasar, fill de Nabucodonosor, qui organitzà un convit per al qual va aprofitar la vaixella que havia portat son pare de l'antic temple de Jerusalem (Dan 5,1-6,1). En el context d'aquella celebració, s'escau un prodigi: apareix una mà que escriu un text misteriós, que ha de ser interpretat. Aquest fet esdevé, precisament, un dels nuclis centrals del sermó de mestre Vicent sobre el *thema* «Testificor coram Deo» (S VI, 149-157 [visió i desenvolupament, a les pp. 151-157], traduït al castellà, amb anotacions útils, en Ysern (2015: 226-239)).

55. *amb lo drap*: és a dir, no agafant la vaixella sagrada directament, sinó protegint-la amb un drap. ♣

56. *alias*: 'altrament'.

57. *Ideo dicit*: 'Per això diu'.

58. *Quid retribuam Domino / pro omnibus, quae retribuit mihi?*: «¿Com podria retornar a Jahvè / tot el bé que m'ha fet?». Correspon al salm 114-115(116),12.

59. *et ... baptizabimini*: «amb el baptisme amb què jo haig de ser batejat, també hi sereu batejats» (Mc 10,39).

60. *Beati ... agni*: «Feliços els qui es renten els vestits [amb la sang de l'Anyell]» (Apoc 22,14).

Lo IV baptisme⁶¹ és de misericòrdia penitencial, que, pus que havem fets tants pecats, que ens bategem, no per lo primer, car no el podem prendre altra vegada per tal com lo baptisme significa la mort⁶² de Jesucrist, e Jesucrist no morí sinó una vegada; e, per ço, baptisme no es deu prendre sinó una vegada. Mas Jesucrist, per sa misericòrdia, nos n'hi ha ordenat altre de misericòrdia penitencial. Vet com: que els pecats que has fets, que n'hages dolor e ferm propòsit de no tornar pus a pecar e, après, confessar-los bé tots a un confessor e, après, que faces la penitència que ell te darà. *Auctoritas allegorice (Iudith, XII° ca^o)*: «Exibat Iudith», que vol dir «confitens vel glorificans Deum».⁶³

Aprenet de confessar,⁶⁴ bona gent. *Primo*, deu glorificar Déu lo pecador agenollant-se davant lo confessor. E el con-

61. Tot seguit, mestre Vicent desenvoluparà el quart tipus de baptisme, segons l'esquema que ens havia exposat més amunt. Aquest és de caire penitencial i, per tant, té a veure amb la confessió. De fet, s'hi remarquen ara i adés els diferents components de la penitència: confessió, contrició i voluntat de no tornar a pecar, així com la penitència —que pot incloure la restitució.

62. *la mort*: ms. «la amor», amb una «t» a sobre de la «r».

63. *Exibat ... Deum*: l'inici d'aquesta citació és una al·lusió al llibre de Judit mateix, on es narra que «Et exiebat [*es refereix a Iudith*] per noctem in vallem Betuliae et baptizabat se in fontem aquae» (Iudith 12,7: «A la nit sortia cap al torrent de Betúlia i es banyava a la font, prop del campament»). S'hi indica explícitament que la citació —«auctoritas»— s'interpreta de manera al·legòrica —«allegorice». De fet, més avall trobarem comentats fragments d'aquest versicle. De més a més, s'interpreta l'antropònim Judit —«confessant o glorificant Déu»— bo i seguint potser el sentit que li dona Isidor de Sevilla en les seves *Etimologies*, on llegim «Iudith laudans vel confitens» (*Etym.*, lib. VII, cap. VIII, 29). Vegeu també, a la Glossa ordinària, els comentaris a aquest mateix versicle de Iudith. ◀

64. Heus ací una de les funcions que procurava fra Vicent amb la seva predicació: la formació del seu públic en pràctiques piadoses, en aquest cas en la realització de la confessió. Així com a voltes ensenya a resar o a senyar-se, en les següents ratlles sintetitza la manera que ha de seguir el creient per a confessar-se correctament. Vegeu també la nota 28.

fessor deu seure, així com a jutge qui vol donar sentència, que si la dona en peus no val res, trufana seria. Susaixí, lo confessor se deu seure sobre un lloc alt o sobre pedra. Vet ací dar glòria a Déu. Autoritat: «Fili, da gloriam Deo Israel» (*Iosue*, 2° ca^o).⁶⁵ Aprés, quan se confesse, lo pecador deu dir així: «Pare, jo he pecat contra los sants manaments de Déu. He fet així e així». Aprés,⁶⁶ «in valle[m]», que vol dir ‘lloc pregon’: «exibat noctibus in valle[m] Betulie». ⁶⁷ Ací dona a entendre que gran bé se’n segueix, de fer penitència de nit, que no de dia. Açò és la processió que s’hic⁶⁸ fa ara, que molt plau a Déu.⁶⁹ Veus per què deïa «exibat noctibus», en la humilitat de la penitència. E concorda-hi David:⁷⁰ «In noctibus extollite manus vestras in sancta, / Et benedicite Dominum»⁷¹ (psalm «Ecce nunc benedicite»). «In sancta» (*scilicet* «disciplina») «et benedicite Dominum», quan cantau «Pater de celis, Deus, miserere nobis;

65. *Fili ... Israel*: «Fill meu, glorifica Jahvè, Déu d’Israel, i dona-li lloança!» (Ios 7,19).

66. A partir d’ací, trobarem desmembrada l’autoritat bíblica citada i traduïda en la nota 63.

67. Vegeu nota 63.

68. *s’hic*: ‘s’hi’.

69. La processó a què es refereix és la dels deixuplinants, una part dels quals formava part també de la «companyia». Sobre aquesta darrera, vegeu les notes 381 i 442, entre d’altres.

70. Per «concordar», mestre Vicent al·ludeix al fet que hi ha una relació entre el text comentat i la citació del salm que tot seguit hi apareix. Aquesta relació o concordança podia establir-la a partir de la seva cultura, experiència o formació, però també a partir de llibres especialitzats a relacionar els textos bíblics. En qualsevol cas, tot seguit procedeix a comentar també, mot a mot, la citació presa del salm esmentat. Aquesta tècnica de fraccionament intern o *per singulas partes* d’una citació també la utilitza en la *divisio* d’algun sermó, tot i que no és la tècnica majoritàriament usada pel predicador, per la seva complexitat.

71. *In noctibus ... Dominum*: «En les nits alceu les vostres mans vers les coses santes i beneïu el Senyor» (Ps 133(134),2). Traduïm nosaltres, atès que la versió actual és molt diferent.